

MILJÖARBETET I BOO FÖRSAMLING, STOCKHOLMS STIFT

BOO FÖRSAMLINGS MILJÖDOKUMENT

Miljödiplomering Fas 2.1*

Version:
2020-06-24

* Miljödokumentet bygger på Svenska kyrkans mall för miljödiplomering, framtagen i Göteborgs stift 2005, använd i många av landets stift och församlingar.

Innehåll	Sid
1. Vår vision	2
2. Vårt mål	2
3. Vår miljöpolicy	2
4. Översikt av organisationen	3
5. Presentation av Boo församling	4
6. Miljöaspektsregister	5
7. Handlingsplan	
1. Kyrkans liv och verksamhet	9
2. Varor, tjänster, förvaltning och ekonomi	10
3. Kyrkans byggnader, kyrkogårdar och markanläggningar	11
4. Transporter och kommunikation	13
5. Kemikalier och avfall	14
8. Tidsplan	15
1. Internrevision	17
9. Kommunikation	17
10. Utbildnings och kompetensplan	18
11. Nödlägesberedskap och riskanalys	19
12. Lagförteckning och kortfattad redogörelse för lagefterlevnad	21
13. Appendix	24

1. Vår vision

Boo församling vill bedriva ett trovärdigt miljöarbete. Vi vill vara rädda om naturen och dess skönhetsvärden. Utifrån bibelordet "Hela jorden är full av din härlighet" ser vi Gud som närvarande i hela vår värld.

Vi vill försoning, när vi har handlat fel. Vi vill förändring av vår livsstil för miljöns skull. Vi vill bygga på förtröstan, hopp och framtidstro. Vi vill dela kyrkans profetiska uppgift att dela brödet och att verka för ett rättvist och hållbart samhälle.

Visionen fastställdes av kyrkorådet 2017-02-09

2. Vårt mål

Församlingens målsättning är att:

- Verka för en bättre miljö och samtidigt för en rättvisare fördelning av jordens resurser, både lokalt och globalt,
- Upprätthålla miljöarbetet samt hålla det levande med ständiga förbättringar.

3. Vår miljöpolicy

Miljö handlar inte bara om ekologi och ekonomi utan också om etik, livsstil, människosyn och solidaritet, både lokalt och globalt, både idag och för kommande generationer. Därför är vår inriktning följande:

- Att i all verksamhet och i alla beslut främja ett välfungerande kretslopp, en mångfald samt en god hushållning med naturresurser och energi.
- Att genom lyhördhet, utbildning och information ta till vara och aktivt sprida goda miljöidéer.
- Att miljö-, etik- och rättvisefrågor vävs in i den dagliga verksamheten och att genom handling visa, att Svenska kyrkan i Boo församling är trovärdig i dessa frågor.
- Att genom samarbete med olika parter i samhället nå förbättringar på miljöområdet och verka för en hållbar utveckling, såväl lokalt som globalt.
- Att verka för en rättvis fördelning av jordens resurser i samklang med naturen.
- Att verka för en fortlöpande förbättring i alla dessa avseenden.
- Att följa den aktuella lagstiftning som församlingen berörs av.

Miljöpolicy fastställdes av kyrkorådet 2017-02-09

4. Översikt av organisationen

Miljödiplomeringsarbetet i Boo församling inleddes formellt den 22 okt 2009 då kyrkorådet beslutade att välja Svenska kyrkans miljödiplomeringsring. Drygt fem år senare, den 15 mars 2015 blev Boo församling miljödiplomerade för FAS 1.

Kyrkorådet beslutade därefter att arbetet med FAS 2 omedelbart skulle inledas. Detta resulterade i att församlingen tre år senare miljödiplomerades för FAS 2 den 20 maj 2018.

I det fortsatte miljöarbetet valde kyrkorådet att bibehålla en FAS 2 nivå i församlingen. Detta innebär att de tidigare åtgärderna skall upprätthållas, samt att fem nya områden skall förbättras under en tvåårsperiod. En extern revision av detta arbete skall äga rum.

Vision, policy och övergripande mål fastställdes under FAS 2 av kyrkorådet och dessa kvarstår. I avdelningen "7 Handlingsplanen" har kyrkorådet beslutet att handlingsplanen skall innehålla fem, istället för sju verksamhetsområden. Detta speglar de fem förbättringar som skall slutföras under upprätthållandet av miljöarbetet. Dessa förbättringar, som till slut blev tio, framgår i handlingsplanen.

Ansvars- och arbetsfördelning

- Kyrkoherden har det övergripande ansvaret för församlingens verksamhet och leder därmed det fortsatta miljöarbetet.
- Kyrkorådet ansvarar för och beslutar om vision, miljöpolicy och övergripande mål.
- Miljöteamet ansvarar för att ta fram nya delmål och åtgärdsprogram. Idéer inhämtas från främst övrig personal och förtroendevalda. Miljöteamet har under fas 2.1 bestått av kyrkoherde, miljösamordnare (diakon och kyrkogårdsföreståndare) samt kommunikatör. Miljöteamet dokumenterar åtgärdsprogrammet under "Handlingsplan"
- Kyrkorådet beslutar om den övergripande strukturen för miljödokumentet, däribland den nya uppdelningen under "Handlingsplan". Miljöteamet, under kyrkoherdens ledning, arbetar fram rutiner kring miljöarbetet.
- Miljöteamet ansvarar för den interna uppföljningen. I den interna uppföljningen ingår att göra en intern revision en gång om året. I samband med den interna revisionen ingår att granska att resultaten av målen upprätthålls samt att göra en översyn av de rutiner som finns kring ledningsarbetet och säkerställa att de fungerar.

5. Presentation av Boo församling

Boo församling, med drygt 33 000 invånare, ligger i Nacka kommun, som är en av Sveriges mest expansiva. Församlingen omfattar kommundelen Boo (Saltsjö-Boo) i Nacka kommun. Det är mycket av gammal fritidsbebyggelse, som nu har omvandlats till åretruntboende i stor utsträckning. Nybyggnationen pågår hela tiden med både lägenheter, mest bostadsrätter, radhus och villor.

Det är drygt 19 000 personer, som är medlemmar i Svenska kyrkan i Boo församling. Här bor en påfallande ung befolkning. 25 % av befolkningen är 0-15 år. 10 % mellan 65-80 och 2,6 % 80 eller äldre. En betydande grupp befinner sig mitt i livet. Födda utanför Sverige kommer framför allt från Finland, Polen och Tyskland. Av hushållen är var tionde hushåll ensamstående med barn.

Församlingen kan beskrivas som en halvö, mitt emellan storstaden och skärgården. Den är relativt välmående och har en god ekonomi. Församlingen har endast en kyrka, byggd år 1923, men också två små kapell, Kummelnäs kapell och Boo kapell. Det sistnämnda kapellet är privatägt.

Verksamhet bedrivs både i kyrkan och i kapellen, men den allra största aktiviteten under veckorna sker i Kyrkans Hus vid Orminge centrum. Där pågår många aktiviteter för alla åldersgrupper.

En stor och vackert belägen kyrkogård omger kyrkan. Där finns plats för kistgravar, urngravar och numera också askgravar. Sommaren 2014 invigdes bisättnings och ceremonilokalen Duvan. Minneslund har funnits sedan lång tid tillbaka. Boo gamla kyrkogård finns kvar mitt emot Boo herrgård på andra sidan vattnet (i ett annat landskap och i en annan församling!).

Församlingen har trots all byggnation mycket kvar av orörd natur, kuperad mark med många små insjöar. Läget mellan Saltsjön, Skurusundet, Lännerstasundet, Baggensfjärden och Kilsviken gör att det pågår ett rikt båtliv utmed kusterna. Det går också reguljär båttrafik in till Stockholm på sommaren. Bussförbindelserna är annars mycket täta, och på ungefär 20-30 minuter kommer man in till Stockholms centrum.

Församlingen har drygt 40 anställda fördelat på verksamhetsområdena Barn & Unga, Diakoni, Gudstjänst & musik, kansli, kommunikation och Kyrkogårdsförvaltning. Personalen har engagerat sig i miljöarbetet på ett aktivt sätt, tillsammans med kyrkorådet och andra förtroendevalda.

6. Miljöaspektsregister*

* *Notera. Reflektionerna i detta avsnitt är ett "fotografi" av de samtal som fördes under steg 2. Detta avsnitt kommer inte uppdateras i revisionen 2.1*

Syftet med miljöaspektsregistret är att det ska ge en bild av vilka aktiviteter i verksamheten som har störst påverkan på miljön. Det ska vara en hjälp för att se inom vilka områden verksamheten bör ta fram miljömål.

I fas 2 av miljödiplomeringen skapas en översikt av vilka områden som har en direkt eller indirekt påverkan på miljön, både positivt och negativt. Sammanfattningen har inte ambitionen att vara en komplett sammanställning, utan är mer av en "brainstorming" som syftar till att identifiera utvecklingsområden. Miljöaspektsregistret beskriver dels det som är och ger dels idéer inför framtiden.

Miljöaspektsregistret vill också lyfta fram vilka områden som är särskilt viktiga att mäta inför FAS 3 där nyckeltal/jämförelsetal används som ger ett underlag för kvantifierade mål och fortlöpande uppföljning.

Följande reflektioner har gjorts inom tolv områden

Översikt av olika områden inom församlingen samt deras inverkan på miljön

1. **Transporter:** Tjänsteresor (kan delas upp i olika transportslag), Godstransporter, Församlingsresor/läger, Församlingsbornas resor till och från verksamheter
 - *Negativ direkt påverkan*
 - *Fossila drivmedel*
 - *Väglitage leder till bl.a. hälsoproblem*
 - *Utsläpp växthusgaser (koldioxid) leder till klimatförändring*
 - *Hälsopåverkande utsläpp leder till bl.a. försurning och övergödning*
 - *Positiv påverkan*
 - *Samåkning*
 - *Att välja tåg/buss före bil/flyg*
 - *Att samla ihop inköpen = mindre transporter*
 - *Att färdigställa resepolicy*

2. **Materialförbrukning:** Livsmedel, Kemikalier/städprodukter/tvål, Kopieringspapper, Förbrukningsmaterial
 - *Negativ påverkan*
 - *Miljöskadliga kemikalier*
 - *Hög användning av kopieringspapper ger mycket sopor*
 - *Resursförbrukning vid tillverkning*
 - *Positiv direkt påverkan*
 - *Att använda närproducerade livsmedel*
 - *Att använda miljömärkta livsmedel*
 - *Positiv indirekt påverkan*

- *Att genomgående använda miljömärkta produkter*
- *Att begrunda om inköpen verkligen behövs*
- *Att församlingen i högre utsträckning undviker att skriva ut material och istället använder digitala media i den mån det är möjligt*

3. **Elförbrukning, vattenförbrukning:** Uppdelning efter byggnad eller mätare

- *Negativ direkt påverkan*
 - *Förbrukning av icke förnybara resurser (fossila bränslen)*
- *Direkt positiv påverkan*
 - *Solpaneler på taket till Kyrkans Hus*
 - *Rörelsesensorer på lampor*
 - *Sensorer till kranarna på toaletterna*
 - *Vattensnåla diskmaskiner*
- *Indirekt positiv påverkan*
 - *Se över el-leverantörer – grön el*

4. **Uppvärmning:** Uppdelning efter byggnad, mätare eller energislag (fjärrvärme, direktverkande el, värmepump/bergvärme, pellets, solfångare, olja).

- *Negativ indirekt påverkan*
 - *Utsläpp hos fjärrvärmeverket*
- *Positiv direkt påverkan*
 - *Sätta in värmeväxlare i Kummelnäs*
 - *Fungerande fönster och dörrar som håller tätt*
 - *Bergvärme*
- *Indirekt positiv påverkan: Att när Kyrkans Hus byggs om lägga särskild vikt vid fullgod isolering*

5. **Skötsel av kyrkogårdsmark och planteringar:** Vår-- och sommarblommor, gödsel, bekämpningsmedel

- *Negativ direkt påverkan*
 - *Utsläpp av gödsel och kemikalier*
- *Direkt positiv påverkan*
 - *Att använda gödning i begränsad utsträckning*
 - *Att främst använda gräsklipp som gödning*
 - *Att undvika bekämpningsmedel*
- *Indirekt positiv påverkan*
 - *Erbjuda ett sortiment av perenna växter. Undviker på det viset energikrävande produktion av transporter på sikt.*
 - *Vi har införskaffat en klippare som sönderdelar gräset i den grad att det mer direkt fungerar som gödning.*

6. **Maskiner för kyrkogårdsskötsel:** Gräsklippare, handredskap, transportfordon

- *Negativ direkt påverkan*
 - *Maskiner förbrukar icke förnybara resurser*
 - *Utsläpp av växthusgaser*
 - *Framställning av batterier är skadligt*
 - *Litiumbatterier är svåra att återvinna*
- *Direkt positiv påverkan*
 - *Öka användning av elverktyg*
 - *Mindre avgaser*
 - *Mindre spill av bränsle*
 - *Mindre vibrationer, tystare gång*
 - *Att använda Ecopar istället för diesel. Det är ett miljövänligt bränsle*

7. **Avfall:** Förpackningar av papper, wellpapp, plast, metall och glas, Returpapper, El--avfall, Farligt avfall, Hushållsavfall, Brännbart, Ej brännbart, Metallsrot, Matavfall, Trädgårdsavfall

- *Negativ indirekt påverkan*
 - *Farligt avfall ger risk för utsläpp vid deponering för mark och vatten*
 - *Förbränningen av avfallet genererar utsläpp*
- *Positiv direkt påverkan*
 - *Källsortering + kommande kompostering*
 - *Pappersåtervinning på kontor*
 - *Slänga så lite som möjligt i matväg. Samarbeta Willys*
 - *Lunchrummets sortering*
 - *Att använda återvinningsbara förpackningar*

8. **Undervisning:** Predikningar, konfirmandundervisning m.m.

- *Positiv indirekt påverkan*
- *Långsiktig undervisning om vår skapelse och uppdraget att ta hand om den i kyrkans alla grupper.*

9. **Församlingsgemenskap:** Diakoni, Social samvaro, Kollekt, Mission

- *Negativ direkt påverkan*
 - *Om vi inte sorterar våra sopor*
- *Direkt positiv påverkan*
 - *Det är mycket fika i verksamheten. Det som blir över skickar diakonin hem till behövande, på det viset minskar svinnet.*
 - *Fler grupper äter vegetariskt*
 - *Att köpa ekologiskt kött*
 - *Varannan vegetariskt på tisdagsoppan*
- *Indirekt positiv påverkan*
 - *När kollekt tas upp till miljöfrämjande åtgärder i andra länder*
 - *Vi handlar tillsammans med barngrupper för att introducera vad som är positivt att handla och vad som är krav o rättvisemärkt.*
 - *Att eftersträva mer närodlat och närproducerat*

- *Församlingens gemenskapen ökar den sociala hållbarheten*

10. **Inköp av tjänster:** Hyra av lägergård, anlåtande av entreprenörer, tryckeri m.m.

- *Indirekt positiv påverkan*
 - *Att anlita miljöcertifierade transportbolag och lägergårdar*
- *Direkt positiv påverkan*
 - *Att ha verksamhet närmare församlingsbor – så att resor kan undvikas*

11. **Kapitalförvaltning:** Placering av överskott, placering av stiftelsers pengar

- *Direkt positiv påverkan*
 - *Vi äger mark som bevarar gröna områden*
- *Indirekt påverkan*
 - *Vi har en policy för medelförvaltning där miljö och rättvisefrågor beaktas*

12. **Krematorium:** Totala utsläpp (ska redovisas i miljörapporten), Förbrukning av olja eller gas

- *Vi har inget eget krematorie. Undersöka möjlighet att ställa miljökrav på det krematoriet vi anlitar*

Ytterligare områden värda att beakta

- Kommunikation: Att på ett tydligt sätt kommunicera det vi gör, visa på att vi är miljömedvetna både externt och internt.

Nyckeltal/jämförelsetal

- I diskussionerna kring miljöaspektsregistret har följande områden identifierats som lämpliga att införa mätning på om församlingen skulle arbeta med FAS 3:
 - I första hand:
 - Uppvärmning, el och vatten, bränsleförbrukning
 - Undersökas om de kan mätas från 1/1 2019
 - Materialförbrukning samt resor/transporter.
 - Hanteras i kommande inköspolicy samt resepolicy
 - I andra hand avfall och sopsortering..

7. Handlingsplan

*De övergripande målen fastställdes av kyrkorådet 2017-02-09
Kyrkorådet minskade antalet mål från sju till fem 2019-09-12 genom sammanslagning av målområden. De övergripande målen kvarstår för de olika områdena.*

7.1 Kyrkans liv och verksamhet

Övergripande mål

Boo församling vill i sina verksamheter verka för en bra livsmiljö genom att, utifrån sin grundläggande uppgift, se till att villkoren för en hållbar utveckling uppmärksammas i gudstjänst, undervisning, diakoni och mission.

Nulägesbeskrivning

Nulägesbeskrivningen i dokumentet utgår från gudstjänsten den 20 maj 2018 då församlingen fick ta emot diplom för miljöcertifiering Fas 2.

Gudstjänst

Vi har temagudstjänster om skapelsen på Midsommardagen varje år.
Vårt miljöansvar kommer fram även andra söndagar i predikningar och böner.
Vi använder klimatkompenserat kaffe och miljömärkt te (rainforest alliance) till vårt kyrkkaffe.
Vi använder ekologiskt nattvarvsbröd, nattvarvsvin och druvjuice till våra mässor.

Undervisning

Vi jobbar aktivt med miljö- och rättvisefrågor i barn-, ungdoms- och konfirmandarbetet, främst genom undervisning.
Vi eftersträvar att boka lägergårdar med tydlig miljöinriktning, tex Gransnäs, Rävhamnen och Hållandsgården.
TaGe-skåpet infördes i "Mötesplats för barn och föräldrar" i Kyrkans hus i oktober 2016. Här kan föräldrar lämna och ta kläder och skor.

Diakoni:

Vi ger föreläsare och uppdragstagare rättvisemärkta produkter vid avtackning fr.o.m. 1/1 2012.
Vi ber i gudstjänstens förbön för miljö och internationell rättvisa.
Vi anordnar secondhandförsäljning till förmån för akut diakoni i vårt café alla dagar i veckan.
I alla våra tjänster, mötesplatser och verksamheter verkar vi för social hållbarhet.

Mission

Vi stöttar och är en del av ACT Svenska kyrkan som arbetar med miljö och rättvisa. Förutom insamlingar via internationella gruppen och kollekt i kyrkan skänker församlingen 150 000 kr per år till ACT, samt 50 000 kr till EFS internationella arbete.
Vi har försäljning av rättvisemärkta produkter i vår butik.

Delmål:

Mål 1. Att fairtradecertifiera personalens fikarum enligt "fairtrade på jobbet"

Mål 2. Att utbilda personalen kring Agenda 2030

Åtgärdsprogram

Mål 1. Att kaffe, te och bananer skall vara fairtrade i fikarummet

Ansvarig: Mimmi Kvist

Mål 2. Att ha utbildningstillfälle kring Agenda 2030 på personaldag

Ansvarig: Henrik Roos

Uppfyllt

Mål 1. Fr.o.m. 1/6 2019 var kaffe, te och bananer fairtradecertifierade i personalens fikarum.

Mål 2. 28/8 2019 hade personalen uppstartsdag för terminen och förmiddagen ägnades åt genomgång av miljödokumentet samt utbildning kring Agenda 2030. Filmer och utbildningsmaterial hämtades från www.globalamalen.se

7.2. Varor, tjänster, förvaltning och ekonomi**Övergripande mål:**

Boo församling skall sträva efter miljövänlig konsumtion och göra medvetna inköp till sina verksamheter samt i möjligaste mån samordna inköp av varor och tjänster för att minimera miljöpåverkan. Boo församlings strävan skall vara, att de medel man förvaltar placeras på ett sådant sätt, att man i allt tar hänsyn till etik och miljö, i enlighet med Svenska kyrkans riktlinjer.

Nulägesbeskrivning

- Vi har förteckningar över de förbrukningsmateriel vi köper.
- Vi ställer miljö- och rättvisekrav på våra leverantörer, så långt som möjligt.
- Vi köper ekologiska livsmedel till 20-25 % (2016 – 23,67 %).
- Vi lägger upp matsedel efter säsongens utbud.
- Vi serverar vegetarisk sopplunch varannan vecka.
- Vi har ett samarbete med Willys som inleddes under hösten 2016. Församlingen tar hand om överblivna matvaror som används i verksamheten.
- I budgetarbetet är det upp till varje budgetansvarig att budgetera för ekologiska alternativ.
- Vi använder digital teknik i stor utsträckning.
- Vi strävar efter att minska pappersmängden.
- Vi använder e-post för Onsdagsbladet och annan information till anställda och förtroendevalda.
- Vi använder färgpatroner och papper, som är miljömärkta, och stora mängder återvinns.
- Vi köper enbart miljömärkt papper, Svanen-märkt eller motsvarande.
- Vi arkiverar i arkivkartonger i stället för pärmar och plastmappar.
- Vi använder dubbelsidig kopiering som standardinställning fr.o.m. den 1/1 2012.
- Kyrkofullmäktige antog policy för medelsförvaltning 2016-11-23.

Delmål:

Att minska pappersanvändning. Detta minskar i sin tur bl.a. transporter och förbrukning av fossila bränslen.

Åtgärdsprogram

Att samordningsgruppen istället för att kopiera papper aktivt använder sina bärbara datorer på sina möten.

Ansvarig. Öjving Svensson

Uppfyllt

Fr.o.m. 1 maj 2019 används huvudsakligen läsplattor istället för papper på samordningsgruppens möten.

7.3. Församlingens byggnader, kyrkogårdar och markanläggningar**Övergripande mål:**

Boo församling skall eftersträva miljöanpassade värme- och energisystem och en allt energisnålare drift och underhåll av församlingens fastigheter samt undvika miljöfarliga produkter. Boo församling skall eftersträva biologisk mångfald på sina markanläggningar. Produkter som är miljöfarliga skall undvikas. Kyrkogårdsförvaltningen skall fortsätta att utveckla sitt framgångsrika miljöarbete.

Nulägesbeskrivning

- Vi eftersträvar att energiförbrukningen i församlingens fastigheter skall minimeras.
- Vi värmer upp församlingens byggnader med bergvärme, och ett par mindre fastigheter med luftvärmepumpar.
- Vi har intermittent uppvärmning i de lokaler, som inte används dagligen, dvs Kummelnäs och Arbetsgården.
- Vi gör ventilationskontroller regelbundet och tilläggsisolerar, där det är tekniskt och antikvariskt möjligt.
- Vi återvinner värme ur ventilationsluften.
- Vi använder fasadbelysning, bara när det är befogat.
- Vi gör konsekvensbedömning, innan vi fattar beslut om ny- eller ombyggnad.
- Vi använder "tunna klienter", som drar mindre ström än stationära datorer fr.o.m. mars 2014.
- Fr.o.m. den 1/ 4 2014 infördes bergvärme utan komplettering av fossilbränsle i kyrkobyggnaden. Detta skedde i samband med att den nybyggda bisättnings- och ceremonilokalen fick bergvärme. Därigenom är vi helt fossilfria avseende uppvärmning.
- Vi fasar ut samtliga glödlampor i Kyrkan hus till lågenergilampor fr.o.m. 1/11 2014.
- Fr.o.m. 1/1 2016 fasas lysrör ut till LED-lampor i alla församlingens byggnader
- Vi vattnar med sjövattnen i både spridare och kranar.

- Vi arbetar alltid för att främja den biologiska mångfalden genom växtval, faunadepåer, slåtterängar, perenner m.m.
- Vi har justerat klipphöjden, så att vi minimerar antalet klippningar per säsong.
- Vi lägger höstlöv under buskar eller på komposten.
- Vi rensar ogräs manuellt sedan år 2000.
- Vi komposterar allt organiskt avfall sedan år 2000.
- Vi väljer sorter som kan växa fritt, när vi anlägger nya häckar sedan år 2000.
- Vi använder lågenergilampor i utebelysning sedan år 2003.
- Vi använder Aspen miljöbensin till våra maskiner sedan år 2005.
- ~~Flistuggen är införskaffad och i bruk februari 2017~~
 - Flistugg avskaffas. Visat sig vara icke funktionell.
- Klipparen "Walker – klipp + gödning" är införskaffad och i bruk april 2017.
- Batteridrivna trimmer och lövblås införskaffad och i bruk sedan juni 2017.

Delmål:

Mål 1: Att minska användningen av fossila bränslen

Mål 2: Att värna om biologisk mångfald och minska användningen av fossila bränslen

Mål 3: Att i högre utsträckning ta eget ansvar för att sortera byggnadsmaterial vid ombyggnationer.

Mål 4: Att minska energianvändningen samt avveckla ljusarmaturer med miljöfarliga ämnen (lysrör innehåller kvicksilver).

Åtgärdsprogram

Mål 1: Att övergå från diesel till Ecompar A på följande maskiner på kyrkogården: Wille hjullastare, John Deere traktor (numera Avant hjullastare) samt Walker gräsklippare

Ansvarig: Lotta Ekholm, kyrkogårdsföreståndare

Mål 2: Att på sikt erbjuda perennprogram till gravrättsinnehavare som gillas av bin och andra insekter. Mer perenner = mindre skötselintensivt = mindre förbrukning fossila bränslen.

Inledningsvis testa och att odla olika perennsorter för att se vilka som bäst klarar förhållandena på Boo kyrkogård, både när det gäller olika säsonger och växtförhållanden (skugga/sol)

Ansvarig: Lotta Ekholm, kyrkogårdsföreståndare

Mål 3: Att vid ombyggnationer inte slänga överblivet byggnadsmaterial i en container, utan att redan på plats sortera brädor, plast, metall och byggnadsmassor. Nytt avtal skall skrivas med Koviks återvinningsanläggning där vi sorterar byggmaterial innan vi levererar till Kovik.

Ansvarig: Peter Hagsten

Mål 4: Att ersätta alla trasiga lysarmaturer och ljuskällor med LED-lampor och LED-armaturer i församlingens alla fastigheter. Bedömningen har varit att det är mer miljövänligt att låta de gamla ljuskällorna "lysa klart" och därefter omedelbart ersättas med nya LED-baserade ljuskällor.

Ansvarig: Håkan Hedin

Uppfyllt

Mål 1: Kyrkogårdsförvaltningen övergick till Ecompar A augusti 2018.

Mål 2: Kyrkogårdsförvaltningen har under 2019 planterat ett 10-tal olika perennsorter för kommande utvärdering.

Mål 3: Nytt avtal skrevs med Koviks återvinningsanläggning januari 2020. Vid ombyggnationen av ungdomslokalerna strax därefter tillämpades det nya avtalet och sortering ägde rum.

Mål 4: Mål 4: Under hela revisionsperioden 2018-2020 har trasiga ljuskällor och lysarmaturer ersatts med ledljus och ledarmaturer i församlingens fastigheter.

7.4. Transporter och färdmedel

Övergripande mål:

Boo församling skall väga in miljöaspekterna, när det gäller resor, transporter och kommunikation.

Nulägesbeskrivning

- Vi utför regelbunden service på våra maskiner och fordon för att öka livslängden och minska bränsleförbrukningen.
- Vi använder främst miljömärkta bilvårdsprodukter fr.o.m. den 1/1 2011.
- Eldrivna elfordon (typ golfbil) används sedan 2011.
- Två "tjänstecyklar" införskaffades till församlingen den 1/5 2012.
- Ungdom och konfirmander eftersträvar att alltid använda transporter/buss med tydlig miljöinriktning till läger sedan 2015.
- Kyrkorådet beslutade den 31/8 2017 om att införa en resepolicy där miljöhänsyn särskilt beaktas.

Delmål:

Mål 1 & 2: Att minska användningen av fossila bränslen.

Åtgärdsprogram

Mål 1: Att övergå från att vaktmästeriet slutar använda bil/skåpbil som drivs av bensin och diesel – och istället använder elbil.

Ansvarig: Öjving Svensson, administrativ chef

Mål 2: Att det anläggs mer ängsmark på kyrkogården. Därigenom används mindre drivmedel – samt den biologiska mångfalden ökar.

Ansvarig: Lotta Ekholm, kyrkogårdsföreståndare

Uppfyllt

Mål 1: Elbil införskaffades i november 2018 och används nu av vaktmästeriet. Förbrukningen av diesel/bensin på vaktmästeriets bil är nu noll.

Mål 2: Ängsmarker sås under våren 2019

7.5. Kemikalier och avfall

Övergripande mål:

Boo församling skall minimera användningen av miljöfarliga produkter i sin verksamhet och drift.

Nulägesbeskrivning

- Vi sköter tvätten så miljöanpassat som möjligt.
- Vi använder miljömärkta diskmedel.
- Vi försöker minimera det blandade avfall som sorteras som brännbart.
- Vi har rutiner för hur vårt farliga avfall tas om hand på ett säkert sätt tills det når kommunens mottagning av farligt avfall.
- Vi komposterar allt trädgårdsavfall.
- Vi erbjuder fungerande maskiner, som inte längre behövs hos oss, till andra.
- Vi återlämnar kontorsmaskiner och telefoner till leverantör eller återvinningscentral.
- Vi hanterar och förvarar våra kemikalier enligt de lagar och anvisningar som finns, medvetet sedan den 1/1 2010.
- Vi köper kemiska produkter från kända leverantörer och använder bioteknik (mikroorganismer) vid rengöring istället för kemikalier sedan den 1/1 2010.
- Vi lämnar avfallet till närmsta miljöstation sedan den 1/1 2013.
- Vi använder inte stora plastsäckar till sopor sedan 2014, utan en teknik där påsarna knyts nerifrån, vilket gör att det endast används en mindre del plast. Den plast som används är dessutom nedbrytbar.
- Café: Sortering av aluminium och kartonger genomförd våren 2017.
- Allrum: Sortering av metall, plast och papper genomförd våren 2017.
- Kummelnäs kapell: Återvinning av metall och plast genomförd våren 2017.
- Vi lämnar miljöfarligt avfall till återvinningsstationer.
- Vi gödslar med Algomin, ett icke-kemiskt KRAV-märkt preparat sedan år 2003.

Delmål:

Att minska fossila utsläpp genom att minska antalet containertömningar via ZEUS Recycling.

Åtgärdsprogram

Sortera ut komposterbart material från våra kransblommor.

Ansvarig: Lotta Ekholm, kyrkogårdsföreståndare.

Uppfyllt

Kyrkogårdsförvaltningen sorterar kransar fr.o.m. september 2018

Antalet tömningar av container 2018 var 6. Antalet tömningar 2019 var 5,5. Utöver detta användes en halv containervid tömning av kyrkförråd.

8. Tidsplan

Översikt av arbetet i miljödiplomering fas 2.1

- **Utbildning** av ny personal och förtroendevalda
- **Nulägesbeskrivning** – utgår från 2018-05-20
- Kyrkoråd fattar beslut om ny indelning av **delmål** och **åtgärdsprogram**:
- **Vision och policy** är oförändrade. **Övergripande mål** på vart och ett av områdena är också oförändrade. Där två områden slagits samman, har också det övergripande målet slagits samman, med oförändrat innehåll.
- Miljöteamet från personalen arbetar fram förslag på **delmål** och **åtgärdsprogram** för att kunna nå minst fem nya delmål. Det ska finnas ungefärlig **tid** satt och **ansvariga** (och eller funktion) på när olika delmål ska vara uppfyllda.

2018

Aktivitet	Kommentar
22-24 januari	Fortbildning för miljösamordnare. Lotta & Sophie
26/1 Extern uppföljning av FAS 2	
21 februari Miljösamordnare & kh Utvärdering av Fas 2. Framåtblickar	Inriktning arbete framöver <ul style="list-style-type: none"> • INSPIRERA • AGERA: Samla idéer, genomföra • STRUKTURERA: nulägesanalys, vad skall mätas, tidsplan framåt • DOKUMENTERA: processen hela tiden
21 mars	Fortbildning för miljösamordnare. Lotta & Sophie
18 april MA + kh + Magnus Myrberg Sammanfattning av FAS 2. Hur arbetar vi framåt?	
15 maj	Fortbildning för miljösamordnare. Lotta & Sophie
20 maj Miljödiplomering FAS 2	
23 maj Miljöteam (Miljösamordnare och Kh) Fas 2.1 – hur arbetar vi framåt?	
12 sept Sammanställ nya verksamhetsområden Skissa på tidsplan framöver	
27 september	Närverksträff miljösamordnare
10 oktober Fairtradefrukost bland personal	Uppdaterar bland alla personal hur miljöarbetet fortskrider

21 november Miljöteam	Reflektion kring processen tillsammans med Magnus Myrberg
22 november	Fortbildning för miljösamordnare. Sophie, Henrik, Meta och Pia

2019

6 februari Miljöteam	
7 februari	Grundutbildning miljö för de bland personal och förtroendevalda som inte tidigare gått tidigare. 8 personer ur personalen gick kursen.
9 februari	På utbildningsdag för kyrkofullmäktige hade Henrik ett sammanfattande föredrag utifrån torsdagen miljöutbildning.
13 mars Utbildning	Ellinor Moberg var på stormöte och berättade utifrån temat "Smart mat för en hållbar utveckling"
27 mars Miljöteam Fokus på kommunikation	Bjuda in kommunikatör Mimmi var med. Hon kommer i fortsättning vara del av Miljöteamet.
15 maj Miljöteam	
19 augusti Förmöte inför 28 augusti	
28 augusti	Personaldag Fokus Agenda 2030
12 september	Kyrkorådet beslutade att det under "Handlingsplan" skall vara 5 istället för 7 områden. Samma mål som tidigare.
30 september Miljöteam	Resumé av 28/8
25 november Intern revision Miljöteam	Se "8.1 Internrevision"

2020

15 januari	Personal och förtroendevalda har gått Svenska Kyrkans webbaserade utbildning
20 januari	Sista dag för personal och förtroendevalda att ha gjort webbaserad miljöutbildning.
3 februari	Kristina Segerström – inför extern revidering
30 mars	Går igenom dokument inför extern revision. Beställ datum extern revision
18/5 Extern revision av FAS 2.1	Revisionen ägde pga corona rum via videolänk.

8.1. Internrevision

Internrevisionen inleddes på mötet med miljöteamet den 25/11 2019. Närvarande var Henrik Roos, Lotta Ekholm och Mimmi Kvist. Arbetet hade en särskild tyngdpunkt på "Handlingsplan" (mål och åtgärdsprogram), men en genomgång gjordes av hela miljödokument. Huvudsyftet var att kontrollera att vi faktiskt gör det vi påstår oss göra.

Handlingsplan

Vid genomgången framkom ett antal områden där vi till nästa möte skulle kontrollera att uppgifterna stämde:

- Använder vi klimatkompenserat kaffe och miljömärkt te till vårt kyrkkaffe?
- Använder vi ekologiskt nattvarvsbröd, nattvarvsvin och druvjuice?
- Gammal siffra för andel ekologisk livsmedel från Coop. Finns de nyare siffror?
- Använder vi intermittent uppvärmning i Kummelnäs och Arbetsgården?
- Använder vi de nedbrytbara soppåsarna används, där påsarna knyts nedifrån?

Efter kontroll visade det sig att uppgifterna ovan stämde. Tyvärr gick det inte längre få ut en aktuell översikt från Coop över andelen ekologisk livsmedel då de bytt sätt att redovisa till kunden.

Övriga synpunkter

Vi konstaterade att avsnitt 4 "Översikt av arbetet" behövde uppdateras.

Vi konstaterade när det gäller utbildningar att båda miljösamordnarna har genomgått "fortbildning för miljösamordnare". All personal har även haft en personaldag kring temat Agenda 2030. Det som är på gång är att all personal och alla förtroendevalda skall genomgå Svenska Kyrkans miljöutbildning på nätet.

9. Kommunikation

All kommunikation och information om miljöarbetet ska ske enligt Boo församlings kommunikationsstrategi.

Miljökommunikation

I vår externa kommunikation av miljöarbetet ska vi använda kanaler som sociala medier, webb eller tryckta medier. Det är viktigt att vi i vår kommunikation målgruppsanpassar budskapet vi vill sända ut till mottagarna och den kanal som är tänkt att användas. I kommunikationen ska vi lyfta goda exempel av miljöarbetet, som ska hämtas från olika händelser eller från verksamheterna. Ett exempel är samarbetet som vår diakonala verksamhet har med den lokala matbutiken Willys.

I vår interna kommunikation ska vi informera medarbetare och förtroendevalda kontinuerligt om det pågående miljöarbetet. Den interna kommunikationen ska ske via mejl, möten eller via onsdagsbladet. Det är viktigt att medarbetare och förtroendevalda är väl informerade om miljöarbetet i församlingen. De är viktiga kommunikatörer för församlingen och de arbetar närmast församlingsbor och lokalsamhället. Det är också viktigt att medarbetare har en förståelse för den miljöpåverkan som vars och ens vardagliga arbete innebär och hur de kan verka för att minska den.

10. Utbildnings och kompetensplan

Översikt av utbildningsbehov

	Utbildningar			
Personer/funktioner	Fördjupad kunskap om arbete med miljödiplomering	Upphandling med miljökrav	Miljö på kyrkogården	Miljömärkning Ekologiska livsmedel
Miljösamordnare Sophie (diakon)	Klart			
Miljösamordnare Lotta (kyrkogårdsföreståndare)	Klart			
Kyrkoherde Henrik	Klart			
Fastighetsförvaltare Peter		Behövs		
Administrativ chef Öjving		Behövs		
Kyrkogårdsföreståndare Lotta			Klart	
Kyrkogårdsarbetare Eva, Kent, Thomas			Behövs	
Husmor Annika				Behövs

Vilken kompetens behövs för vilken befattning

	Kompetens			
Funktioner	Fördjupad kunskap om arbete med miljödiplomering	Upphandling med miljökrav	Miljö på kyrkogården	Miljömärkning Ekologiska livsmedel
Miljösamordnare	Behövs			
Kyrkoherde	Behövs			
Fastighetsförvaltare		Behövs		
Administrativ chef		Behövs		
Kyrkogårdsföreståndare			Behövs	
Husmor				Behövs

Genomförda utbildningar

De förtroendevalda gick utbildningen kring "Skapelsetid" under miljödiplomering fas 1.

Sammanfattningsvis kan noteras under fas 2:

- Att i genomsnitt 78 % av den tillsvidareanställda personalen har under fem tillfällen genomgått en grundläggande miljöutbildning under ledning av Urban Lennartsson från Sensus samt Magnus Myrberg och Kristina Segerström från stiftet. Boken Skapelsetid har varit en del av utbildningsmaterialet.
- Att 60 % av de förtroendevalda genomgått en miljöutbildningsdag med Staffan Lindberg

Sammanfattningsvis kan noteras under fas 2:1

- Under våren 2018 gick miljösamordnare Sophie Sköldeberg och Lotta Ekholm "Fortbildning för miljösamordnare", en processinriktad fortbildning under 5 dagar arrangerad av Stockholms stift och Sensus.
- 28/8 2019 hade all personal en personaldag där utbildning och kring Agenda 2030 ingick
- Personal och förtroendevalda har uppmanats att genomföra Svenska Kyrkans miljöutbildning på nätet.

11.Nödlägesberedskap & Riskanalys

Under oktober 2016 bildades en Arbetsmiljökommitté (AMK) i Boo församling med representanter från olika personalkategorier och fackförbund. En av AMK:s viktigaste uppgifter är att det årliga systematiska arbetsmiljöarbetet (SAM) efterföljs. I detta arbete ingår bland annat en årlig arbetsmiljöronde kring den fysiska arbetsmiljön samt en medarbetarenkät kring den psykosociala arbetsmiljön vartannat år.

På varje möte med AMK finns frågan om "Riskanalys inför större förändringar" samt "Planering av användning av ämnen som kan föranleda ohälsa eller olycksfall" med på dagordningen

I den årliga arbetsmiljöronden ingår att göra en riskbedömning på en rad olika områden.

Nedan finns också en kortfattad lista över de risker som kräver någon typ av skyddsåtgärder.

Risk:	Förhindras genom:	Vid olycka görs följande:
Hantering av bränsle (dieseltank, 1500 liter, bensin på fat).	Samtligt bränsle förvaras i ett avskilt rum som utgör en brandcell. I detta rum är brandskyddet även förstärkt med en så kallad pulverbomb (sprinklersystem med pulversläckning) för att omedelbart kunna släcka alla sorters eldsvådor. Dieseltankens pump ska bytas ut för att uppnå en säkrare hantering samt minskat spill, likaså gäller för pumparna till bensinfaten.	Vid mindre spill av bränsle används sågspån som absorbent. Vid större läckage utförs invallning samt kontakt med räddningstjänst. I maskinhallarna är golvbrunnarna försedda med oljeavskiljare för att ytterligare förhindra spridning vid måttligt spill av bränsle och liknande vätskor.
Hydraulolja, smörjmedel, övriga kemikalier.	Förvaras i möjligaste mån i samlade på ett ställe, på hyllor med låg höjd för att förhindra stänk i ansikte om de tappas.	Vid spill av kemikalier används sågspån som absorbent. Vid personskada finns nöddusch att tillgå i direkt anslutning till kemikalierna. Räddningstjänst larmas.
Fall- och rasolyckor vid grävning av kistgrav	Intilliggande gravvårdar läggs ner alternativt stötts innan ett grävarbete påbörjas. Medan gravarna grävs säkras de med stämper. Upptagna massor förvaras i planförråd/betongfack på annan plats. De i personalen som handhar grävmaskinen har relevant utbildning för detta, ingen arbetar ensam med denna uppgift utan minst en ytterligare personal finns närvarande för uppsyn.	ABC. Räddningstjänst larmas.
Arbete på hög höjd/skylift	Personal som utför denna uppgift har relevant utbildning. Arbetet planeras och riskmoment går igenom innan start. Uppgiften utförs aldrig på egen hand utan minst en ytterligare personal finns närvarande för uppsyn.	ABC. Räddningstjänst larmas.
Arbete med motorsåg och/eller klinga	Personal som utför denna uppgift har relevant utbildning. Arbetet planeras och riskmoment går igenom	Åtgärder för att stoppa blödning. Räddningstjänst larmas.

	innan start. Uppgiften utförs aldrig på egen hand utan minst en ytterligare personal finns närvarande för uppsyn.	
Arbeten som alstrar gnistor och/eller värme samt arbeten med öppen låga.	Samtlig personal på kyrkogårdsförvaltningen med tjänst som kräver detta har genomgått utbildning samt erhållit certifikat inom så kallade heta arbeten. I detta ingår det systematiskt förebyggande brandskyddsarbete, utförande av brandvakt samt efterkontroll vid heta arbeten. Innan arbetet utförs ska samtliga förebyggande åtgärder inom heta-arbeten-protokollet tagits i beaktning samt vid behov åtgärdats.	Släckinsatser med i förhand utplacerad utrustning, utrymning samt larmande utav räddningstjänst.

12. Lagförteckning och kortfattad redogörelse för lagefterlevnad.

Församlingen följer alla relevanta lagar inom både den yttre miljön och arbetsmiljön.

Församlingen får utskick om nya lagar via SKAO (Svenska kyrkans arbetsgivarorganisation). Församlingens HR informerar sedan berörda medarbetare om de nya lagarna samt lägger in de nya lagarna som en informationspunkt under kommande möte på AMK.

Arbetsmiljökommittén har bland annat i uppgift att bevaka nya lagar, avtal och krav på avtalsmiljöarbetet. AMK:s uppgifter är enligt följande (hämtat från arbetsplan för AMK):

Kommittén behandlar frågor om:

- Aktuella frågor utifrån SAM- cykeln (se nedan)
- Riskanalys inför större förändringar (t.ex. lokaler, arbetsmoment och organisation)
- Planering av användning av ämnen som kan föranleda ohälsa eller olycksfall
- Företagshälsovård
- Policydokument
- Utbildningsbehov i organisationen gällande arbetsmiljöfrågor
- Personalstatistik, arbetsskador m.m.
- Bevakning av nya lagar, avtal och krav på arbetsmiljöarbetet
- AMK ska INTE diskutera enskilda personer

Nedan finns en sammanställning över relevanta lagar

Yttre miljö:

- Miljöbalken 1998:808
- Förordning om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd 1998:899
- Förordning om växtskyddsmedel 2006:1010
- Avfallsförordningen 2001:1063
- Förordning om miljökonsekvensbeskrivningar 1998:905
- Buller 2005:16

Arbetsmiljö:

- Arbetsmiljölagen 1977:1160
- Arbetstidslagen 1982:673
- Jämställdhetslagen 1991:433
- Lag om diskriminering 2008:567
- Semesterlag 1977:480
- AFS
 - Arbetsplatsens utformning 2009:2
 - Användning av arbetsutrustning 2006:4
 - Belastningsergonomi 1998:1
 - Arbete vid bildskärm 1998:5
 - Våld och hot i arbetsmiljön 1993:2
 - Vibrationer 2005:15
 - Personlig skyddsutrustning 1996:7
 - Tillfälliga personlyft med kranar eller truckar (AFS 2006:7), föreskrifter
 - Systematiskt arbetsmiljöarbete (AFS 2001:1), föreskrifter
 - Stegar och arbetsbockar (AFS 2004:3), föreskrifter
 - Ställningar (AFS 2013:4), föreskrifter
 - Minderårigas arbetsmiljö (AFS 2012:3), föreskrifter
 - Organisatorisk och social arbetsmiljö (AFS 2015:4), föreskrifter
 - Minderårigas arbetsmiljö (AFS 2012:3), föreskrifter
 - Maskiner och andra tekniska anordningar (som släppts ut på marknaden före 28 dec 2009) (AFS 1993:10), föreskrifter
 - Maskiner (som släppts ut på marknaden efter 29 dec 2009) (AFS 2008:3), föreskrifter
 - Kemiska arbetsmiljörisker (AFS 2011:19), föreskrifter
 - Första hjälpen och krisstöd (AFS 1999:7), föreskrifter
 - Ensamarbete (AFS 1982:3), föreskrifter
 - Byggnads- och anläggningsarbete (AFS 1999:3), föreskrifter
 - Bekämpningsmedel (AFS 1998:6), föreskrifter
 - Belastningsergonomi (AFS 2012:2), föreskrifter
 - Besiktning av lyftanordningar och vissa andra tekniska anordningar (AFS 2003:6), föreskrifter
 - Besiktning av trycksatta anordningar (AFS 2005:3), föreskrifter
 - Arbete vid bildskärm (AFS 1998:5), föreskrifter
 - Arbetsanpassning och rehabilitering (AFS 1994:1), föreskrifter
 - Arbetsplatsens utformning (AFS 2009:2), föreskrifter
 - Användning av traktorer (AFS 2004:6), föreskrifter
 - Användning av truckar (AFS 2006:5), föreskrifter

- Användning av arbetsutrustning (AFS 2006:4), föreskrifter
- Användning av lyftanordningar och lyftredskap (AFS 2006:6), föreskrifter
- Användning av motorkedjesågar och röjsågar (AFS 2012:1), föreskrifter
- Användning av personlig skyddsutrustning (AFS 2001:3), föreskrifter

Följande policys och styrdokument som berör arbetsmiljön bifogades vid förra revideringen 2.0. Fem av dem har blivit uppdaterade sedan dess.

Policy/styrdokument	Fastställd	Uppdaterad
Arbetsmiljöpolicy	2017-02-22	
Arbetskläder	2016-02-11	
Hot och våld	2016-11-24	
Interna kriser	2015-06-04	2020-06-11
Jämställdhet	2015-06-04	2018-09-21
Jämställdhetsplan 2017	2016-10-27	2018-09-21
Krisplan för externa kriser	2017-06-01	2020-06-11
Kränkande särbehandling	2015-06-04	2019-05-23
Resepolicy	2017-08-31	
Årsklocka SAM	2017-01-19	

Appendix

Idéer till FAS 2.2

Osorterade idéer till framtida miljöarbete

6.1. Kyrkans liv och verksamhet

- Att säkerställa att vi enbart har miljöriktiga leksaker i barnverksamheten
- Att använda ekologiskt närodlade blommor, så långt det är möjligt, och sträva efter att skapa ett ekologiskt altarbord. Ett mål kan vara att alltid ha EN ekologisk blomma i buketten
- TaGe-skåp för vuxna

6.2. Varor, tjänster, förvaltning och ekonomi

- Föreläsare kring märkning: Maria Wiezel på Sveriges konsumenter. Även konsumentförening i Stockholm.
- Om det fungerar väl. (använda dator). Utöka försöket till AU och kyrkoråd. (Kyrkorådets protokoll brukar vara ca 50 (dubbelkopierade) sidor. 50 x15 = 750 papper per möte)
- Införskaffa närproducerat (Karlsberg från Saltsjö-Boo) ekologiskt kaffe.
- Inköspolicy
- Öka inköpsgraden av ekologiska livsmedel?
- Att kravcertifiera köket i Kyrkans Hus. Alternativt annan märkning. Behöver undersökas vilken certifiering som certifierare rekommenderar. Är "Ekologiskt" ett bättre uttryck än KRAV-märkt?
- Satsa på fairtrademärkning. Bli kyrka för Fairtrade?

6.3. Församlingens byggnader, kyrkogårdar och markanläggningar

- Batteriholkar vid kyrkogårdsförvaltningen
- Fasadbelysning på kyrka o kyrkogårdens upplysning – vad är rimligt?
- Att påverka leverantörer så att de slutar använda ståltråd i blombinderier
- Att informera församlingsborna om miljövänligare kistor
- Solceller, paneler

6.4. Transporter och kommunikation

- Att främst välja bilverkstäder som är KRAV-märkta (eller motsvarande)
- Elcyklar – så att vi inte behöver duscha det första vi gör

6.5. Kemikalier och avfall

- Slopa sköljmedel
- Allergivänligt. Miljömärkt o doftfritt tvättmedel. "Jordklok.se"
- Inga dunkuddar